

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

*The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and
Education Research*

Sayı/ Issue 24 (Mart/ March 2026), s. 93-107
Geliş Tarihi-Received: 03.02.2026
Kabul Tarihi-Accepted: 30.03.2026
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.19221036

Ölümün Dili ve Ritüeli: İkdâm Gazetesi Işığında Osmanlı Basınındaki Ölüm Haberleri (1898-1903)

*The Language and Ritual of Death: Death Notices in the Ottoman Press in
Light of the İkdâm Newspaper (1898-1903)*

Meryem ÇEKİM*

Öz

Ölüm, her canlı varlığın yaşam döngüsünün en son aşamasıdır ve ne zaman geleceği bilinmemektedir. Tarih boyunca ölüme farklı anlamlar yüklenmiş; ölüm sonrası ritüeller ve yas uygulamaları, ölümün sadece biyolojik değil aynı zamanda kültürel ve dinî bir olgu olduğunu göstermiştir. Osmanlı basınındaki ölüm haberleri de bu çerçevede dinî ve toplumsal içerik taşımaktadır. Sultan II. Abdülhamid dönemindeki sansür uygulamaları altında siyasi açıdan zararsız kabul edildikleri için gazetelerde düzenli olarak yayımlanmıştır. İkdâm Gazetesi, bu tür haberleri yayımlayarak hem bireysel ölümleri duyurmuş hem de dönemin sosyal yapısı, idari düzeni ve basın tarihi hakkında önemli veriler sunmuştur. Bu çalışmanın amacı, İkdâm Gazetesi'nde 1898-1903 yılları arasında yayımlanan ölüm haberlerini inceleyerek ölüm olgusunun Osmanlı basınında nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve tarihsel doküman analizi kullanılmıştır. Haberler kısa duyurulardan detaylı bilgilendirmelere kadar çeşitli biçimlerde yayımlanmış; kullanılan dil ve anlatım dönemin ölüm ritüelleri ve toplumsal yas kültürünü yansıtmıştır. Osmanlı basınında ölüm temsiline ilişkin çalışmaların sınırlı olduğu dikkate alındığında, bu çalışma söz konusu haberleri belirli bir dönem aralığında sistematik biçimde ele alarak literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle İkdâm Gazetesi'ndeki ölüm haberleri, Osmanlı basın ve sosyal tarihi üzerine araştırmalar için eşsiz ve tamamlayıcı bir kaynak oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yakınçağ tarihi, II. Abdülhamid, Osmanlı basını, İkdâm Gazetesi, ölüm haberleri.

Abstract

Death is the final stage in the life cycle of every living being, and its timing is unknown. Throughout history, death has been imbued with different meanings; post-death rituals and mourning practices have shown that death is not only a biological phenomenon but also a cultural and religious one. Death notices in the Ottoman press also carry religious and social content within this framework. Under the censorship practices of Sultan Abdülhamid II, they were regularly published in newspapers because they were considered politically harmless. By publishing such reports, the İkdâm Newspaper announced individual deaths and provided important data about the social structure, administrative order, and press history of the period. The aim of this study is to examine the death notices published in the İkdâm Newspaper between 1898 and 1903 and to reveal how the phenomenon of death was represented in the Ottoman press. The study uses content analysis and historical document analysis from qualitative research methods. News items were published in various forms,

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, e-posta: mernus1453@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9337-6557.

ranging from brief announcements to detailed reports; the language and narrative style used reflected the death rituals and social mourning culture of the period. Considering the limited studies on the representation of death in the Ottoman press, this study aims to contribute to the literature by systematically examining the relevant news items within a specific time frame. In this respect, the death notices in the İkdâm Newspaper constitute a unique and complementary source for research on Ottoman press and social history.

Keywords: Modern history, Abdulhamid II. Ottoman press, İkdâm Newspaper, death notices.

Giriş

Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'daki süreli yayınların varlığından haberdar olmaya başlamıştır. Bu yayınlarla siyasi düzeyde ilgilenilmiş olmasına rağmen örnek alma yoluna gidilmemiştir. Yalnızca gereksinim doğrultusunda Bâbîâlî'de Tercüme Bürosu (1821) kurularak Avrupa'daki gazeteler çevrilmeye başlanmıştır. XIX. yüzyıl başlarından itibaren ise Osmanlı topraklarında hem basın hem basımevi açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yayın alanında gazeteler, erişim hızı ve güncellikleri sayesinde kitaplara nazaran bu dönemde daha etkin bir rol üstlenmiştir (Koloğlu, 2018, s. 21-24).

Osmanlı Devleti'nde basın tarihinin başlangıcı 1 Kasım 1831'de "Takvim-i Vekayi" adlı gazetenin yayımlanmasına dayandırılmaktadır. Bir devlet yayın organı olan Takvim-i Vekayi'de resmi yazı, ilan, mahkeme kararlarının yanı sıra resmi olmayan haber ve yazılara da yer verilmiştir. Ayrıca Osmanlı topraklarında 31 Temmuz 1840'ta devletin verdiği imtiyaz ve maddi destek sayesinde "Ceride-i Havadis" adlı bir gazete de çıkarılmıştır. Bu gazete Takvim-i Vekayi'den sonra basılan ikinci süreli yayın olması bakımından oldukça önemlidir. Ceride-i Havadis yurt içinde ve dışında cereyan eden hadise ve ilanlar dışında Takvim-i Vekayi'nin çıkmadığı zamanlarda devletin idari haberlerini de yayımlamıştır (Benek, 2016, s. 30-32). Bu gazetenin basın tarihi açısından en önemli özelliği ilanlara geniş yer veren bir yayın politikası izlemesidir. Nitekim ölüm ilanları ilk defa Ceride-i Havadis'te yayımlanmıştır (Demir, 2014, 64). Söz konusu ilanların son dönem Osmanlı basınındaki yansımalarını değerlendirmek amacıyla, çalışmada İkdâm Gazetesi örnek yayın olarak ele alınmıştır. İkdâm'ın yayın hayatına başladığı dönemde Osmanlı basın faaliyetleri sınırlı bir görünüm sergilemekte günlük olarak Sabah, Tercüman-ı Hakikat, Tarik, Saadet gazeteleri yayın yapmaktadır (Buttanrı, 2003, s. 80).

Bu çalışma 1898-1903 yılları arasında İkdâm Gazetesi'nde yer alan ölüm haberlerini merkeze alarak gerek Osmanlı basınında ölüm olgusunun sunuluş biçimini gerekse devlet-toplum ilişkisini nasıl yansıttığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Böylelikle literatürde sınırlı bir şekilde ele alınan bu metin türüne dikkat çekilerek Osmanlı basın tarihi çalışmalarına katkı sağlamak hedeflenmiştir. Çalışmada öncelikle, düzenli yayın ve zengin içeriğe sahip İkdâm Gazetesi'nin biçimsel özellikleri ve muhtevasına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Akabinde 1898-1903 yılları arasında gazetede yayımlanan ölüm haberleri incelenmiş ve araştırmanın kapsamı belirlenmiştir. İkdâm Gazetesi'nde ölüm haberinden hemen sonra genellikle "Tercüme-i Hal" başlıklı biyografilere yer verilerek yerli ve yabancı devlet adamlarının başarıları ön planda tutulmuştur (İkdâm, Numara 2184, s. 2). Ancak çalışma yalnızca ölüm haberleri ile sınırlı tutulmuş; ölüm yıl dönümleri, taziye ve biyografik metinler kapsam dışı bırakılmıştır. Aynı şekilde bulaşıcı hastalıklar ve salgınlara bağlı ölümler de bu çalışmanın kapsamına dâhil edilmemiştir (İkdâm, Nr. 2051, s. 2; Nr. 2125, s. 1; Nr. 2599, s. 2; Nr. 2728, s. 2) Değerlendirme yalnızca haberlerin sunum biçimi ve toplumsal temsili üzerinden yapılmıştır.

Son olarak bu çalışmada tablolar aracılığıyla vefat eden kişilerin unvan ve görevleri, haberlerin gazetede kapladığı alan, kullanılan dil ve üslup ile içerik özellikleri

sistematiik biçimde sunulmuştur. Böylelikle XIX. yüzyılın sonu XX. Yüzyılın başlarında İstanbul başta olmak üzere yurt içi ve yurt dışında meydana gelen ölümler hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Bu metinlerde ölüm, bireysel bir kayıp olmanın ötesinde genellikle dini ve resmi bir ritüel olarak sunulmuş; ölümün toplumsal ve kültürel olarak nasıl algılandığı ve temsil edildiğı açık bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. İkdâm Gazetesi'nin Yapısı ve İçeriğı

İkdâm kelimesi, "gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma" manalarına gelmektedir (Develioğlu, 1986, s. 506). İkdâm Gazetesi, Ahmet Cevdet Bey'in 19 Şubat 1894 tarihli dilekçesine istinaden padişah iradesi doğrultusunda Dahiliye Nezareti'nin 3 Mart 1894'te verdiği izinle kurulmuştur. Gazete 5 Temmuz 1894'te yayın hayatına başlamıştır (Çakır, 2022, s. 429-430). Yayın tarihinden 8 Mart 1910 tarihine kadar 5557 nüsha çıkarılmış, farklı isimlerle 31 Aralık 1928 tarihine kadar yayın hayatını sürdürmüştür (Yazıcı, 2012, s. 24).

İkdâm Gazetesi, genellikle yayımlandığı dönemin siyasal ve toplumsal şartlarına uyumlu bir yayın çizgisi benimsemiştir. Yayına başladığı ilk yıllarda padişah ile iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Bu ılımlı tutum karşılığında ise zaman zaman devletten maddi destek almıştır (İnuğur, 2005, s. 284). Ancak İkdâm bu yayın politikasına rağmen Sultan II. Abdülhamid döneminde basına yönelik sıkı denetim ve sansür uygulamaları çerçevesinde dört kez tatil edilmiştir. Söz konusu tatiller 10 Temmuz-8 Ağustos 1894, 27 Şubat-5 Mart 1897, 30 Ağustos-10 Eylül 1903 ve 10-15 Nisan 1907 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Tatiller nedeniyle gazete toplamda kırk sekiz gün yayınlanmamıştır. Tatillerin bazılarında dizgi hatası gerekçe olarak gösterilirken bazılarında ise herhangi bir gerekçe belirtilmemiştir (Çakır, 2022, s. 432-434).

İkdâm Gazetesi çok sayıda yazarı bünyesine bulundurup yetiştirmiştir. Bunlar arasında Ahmet Cevdet başta olmak üzere Abdullah Zühdi, Abdurrahman Şeref, Ahmed Emin Yalman, Ahmed Naim, Ahmet Râsim, Ali Emîrî Efendi, Ali Rızâ Seyfi, Babanzâde İsmail Hakkı, Burhaneddin Tepsi, Celâl Esat Arseven, Celâleddin Ârif, Gümölcineli İsmail, Halil Hâlid, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Dâniş, Hüseyin Kâzım Kadri, Ispartalı M. Hakkı, Lutfi Fikri, M. Nûri Şeydâ, Mahmud Sâdık, Mehmed Câvid, Mustafa Reşid, Mustafa Sabri, Müftüoğlu Ahmed Hikmet, Necip Âsım Yazıksız, Necmeddin Sâdık, Rauf Yektâ, Rıza Nur, Sâlih Zeki, Sâmih Rifat, Selim Sırrı Tarcan, Şehabeddin Süleyman, Veled Çelebi (Bahâî) ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi önemli isimler yer almıştır (Tengiz, 2020, s. 6).

İkdâm Gazetesi, yayımlanmaya başladığı tarihten itibaren altı yıl boyunca 60x42 cm ölçülerinde büyük boy olarak neşredilmiştir. Gazete ince ve parlak kâğıt üzerine basılmıştır. Önemli günler dışında, yalnızca ilanlara ayrılan dördüncü sayfada görsel unsurlara yer verilmiştir. Padişahın cûlûs ve velâdet yıl dönümleri münasebetiyle gazetenin birinci sayfasında padişah arması kullanılmıştır (İkdâm Nr. 194, s. 1; Nr. 2218, s. 1; Nr. 2583, s. 1).

Her bir sayfa beş sütuna ayrılmış olup sütunlar dikey çizgilerle belirginleştirilmiştir. İkinci ve üçüncü sayfalarda yer alan "İkdâm'ın sütûn-ı tefriki" başlıklı bölüm çizgiyle diğer metinlerden ayrılmıştır. Gazetenin birinci sayfasının sağ üst köşesinde yayım yılı, sayı, gün ile hicri tarih ve 10 para ibaresi yer alırken sol üstte Rûmî, ardından Milâdî takvim bilgilerine yer verilmiştir. Yaklaşık 1,5 cm genişliğindeki bu bölüm çizgiyle sınırlandırılmış bunun yaklaşık 8 cm altında ise gazetenin başlığını da içeren ayrı bir alan oluşturulmuştur. Bu alanın tam ortasına büyük puntolarla "İkdâm" yazılmıştır. Başlığın sağ ve sol alt kısımlarında şu ifadeler yer verilmiştir (İkdâm, Nr. 1, s. 1; Buttanrı, 2003, s. 84).

“Mahall-i İdaresi: Bâb-ı Ali Caddesinde daire-i mahsûsadır. Menâfi’-i umûmiyeye ta’alluk eden âsâr-ı kalemiyye ma’a-l- teşekkür derc olunur. Ücret-i ilânât eshâb-ı müracaât ile ayrıca ta’yin edilir. Sâhib-i imtiyaz ve ser muharriri Ahmet Cevdet her gün neşr olunur.

Şerâit-i İştirâ’: İstanbul için seneliği 100, altı aylığı 60; Vilâyet için her gün muvâredesi olan ve olmayan mahaller seviyesi posta ücretiyle beraber seneliği 180, altı aylığı 95 kuruştur. 1312 senesi Muharrem guresinde tesis edilmiştir” (İkdâm, Nr. 1, s. 1; Buttanrı, 2003, s. 84-85).

İkdâm Gazetesi yayınlandığı ilk nüshadan 444’üncü sayısına kadar başlık ve sayfa düzenine ilişkin özelliklerini korumuştur. Gazetenin 444. nüshasından itibaren başlık çevresindeki tanıtım ifadelerinde kademeli değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda “Her gün neşr olunur” ibaresine “sabahları” ifadesi eklenmiştir. Kuruluş tarihinin altına “Siyasi, İlmi Türk gazetedir” tanımı yerleştirilmiştir (İkdâm, Nr. 444, s. 1).

Gazetenin ilk kapsamlı biçimsel düzenlemesi 845. nüshasında gerçekleştirilmiştir. Bu düzenleme ile fiyat bilgisi başlığın altına alınmış, gazetenin sahibi ve başyazarı bilgisi sağ üst köşeye taşınmıştır. “Mahall-i idare” altında yer alan “Bâb-ı Ali Caddesinde daire-i mahsûsadır.” ifadesi aynı devamındakiler yenilerek “Abone vesâire için idâremizin başka şubesi yoktur. İdârehane ashâb-ı mürâca’âta her saat açıktır. Heyet-i tahrîriyeden biri geceleri dahi hazırdır” şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca aynı tarafa “Ümmet-i İslâmiye ve Millet-i Osmâniye’nin maddî ve ma’nevî fâ’desini mûcib olacak âsâr-ı kalemiye sahiplerinin imzâsıyla dahi sahifelerimiz açıktır” cümlesi konulmuştur. Yine bu dönemde abonelik, ilan ücretlendirilmesi ve taşra ile yurt dışı abonelik koşulları hakkında yeni açıklamalar eklenmiştir. İkdâm başlığı altındaki bölümde fiyat bilgisinin yanı sıra “Her gün sabahları neşr olunur” ibaresi ve devamına “Siyasi, ilmî Türk gazetesidir” bilgisi eklenmiştir (İkdâm, Nr. 845, s. 1).

İkdâm Gazetesi’nin 1346. nüshasından itibaren başlığın sağına adres bilgisi, soluna ise tarih bilgisi olacak şekilde Fransızca ifadeler eklenmiştir (İkdâm, Nr. 1346, s. 1). Gazetenin 2776. nüshasının ilk sayfası resimli olup bundan birkaç sayı sonra tarih bilgisi ilk sütununa taşınmıştır. İkdâm Gazetesi’nin satış fiyatı 1894-1908 yılları arasında 10 para olarak sabit kalmış abonelik ücretlerin de de değişiklik yapılmamıştır. Gazete her gün dört sayfa altı sütun halinde yayımlanmıştır (İkdâm, Nr. 2776, s. 1; Nr. 3145, s. 1).

İkdâm Gazetesi Tevcihât, Nişan, Madalya, İhtâr, Tebligât-ı Resmiyye, Mülâhaza, Selâmlık Resm-i Âlisi, Şuûnât, Şettâ, Telgraf, Şezerât, Siyaset, Âsar-ı Seniyye-i Mülûkâne, Makale-i Mahsûsa, Hâriciyye, Zirâiyye, Fenniyye, Tıbbiyye ve Sıhhiyye, Vilâyât, Muharrerât, Hikâye-i Müntahabe, Fevâid-i Beytiyye, Borsa, Takvim-i İkdâm, Fâideli Reçete, Yeni Kitaplar, İlân başlıkları altında çok sayıda habere yer vermiştir. (Buttanrı, 2003, s. 85).

Gazete ölüm haberlerini ise genellikle çeşitli başlıklar altında yayımlamıştır. Bu haberler gazetenin birinci bazen ikinci ve üçüncü sayfasında yer almıştır (İkdâm, Nr. 1903, s. 1; Nr. 2184, s. 2; Nr. 2479 s. 3). Bu haberler gazetenin kendi muhabirleri, okuyucuların gönderdiği mektuplar, çeşitli ajanslardan gelen telgraflar ve başka gazetelerden alınan metinlere de dayandırılmıştır (Buttanrı, 1997, s. 10). İkdâm Gazetesi, ölüm haberlerini yayımlamadan önce bu tür ilanların hangi usul ve esaslar çerçevesinde neşredileceğini açıklayan düzenleyici metinlere yer vermiştir. Bu bağlamda gazete yer alan “Vefat ve irtihâl ilanları” başlık metin ölüm haberlerinin rastlantısal değil belirli idari ve etik çerçeveye bağlı olarak yayımlandığını göstermesi açısından önemlidir (İkdâm, Nr. 2051 s. 2).

2. İkdâm Gazetesi'nde Ölüm Haberleri: İçerik ve Analizi

İkdâm Gazetesi'nde yayımlanan ölüm haberleri, gazetenin üslup ve ritüel anlayışını yansıtmaları bakımından önemli birer kaynaktır. Bu haberlerin içerik ve biçim özellikleri aşağıda örneklerle ortaya konulmuştur. İkdâm Gazetesi'nde ölüm haberleri belirli bir şablona göre hazırlanmakta olup, genellikle vefat edenin adı ve unvanı, ölüm nedeni, cenaze bilgileri ve dini ifadeler yer verilmiştir (İkdâm, Nr. 2522, s. 1).

Vefat haberleri toplumsal hiyerarşiyi ve dönemin yas ritüellerini yansıtmaları bakımından oldukça önemlidir. İkdâm Gazetesi'nde ölüm haberleri genellikle "irtihâl, vefat, defin, te'esüf, ziyâ-ı azîm" başlıkları altında sunularak ölüm olgusu hem resmi hem ritüel boyutlarıyla okuyucuya aktarılmıştır (İkdâm, Nr. 2435, s. 2; Nr. 1287, s. 1; Nr. 1452 s. 2; Nr. 3209, s. 3; Nr. 3171. s. 2). Ölüm haberleri bazen küçük ilan şeklinde bazen kısa haber olarak nadiren de uzun taziye metni şeklinde yayımlanmıştır. Bu haberler genellikle İstanbul merkezli olup hanedan üyeleri, devlet adamları, ulema ve müderrisler, askeri görevliler, eşraf gibi önde gelenlerin vefatlarına yer verilmiş; alt sınıflar nadiren yer almıştır (İkdâm, Nr. 1457, s. 1; Nr. 2070, s. 1).

Haber metinlerinde ölen kişinin cesedi "naâş-ı mağfiret", ölüm için "irtihâl-i dâr-ı bekâ" ifadeleri kullanılmıştır (İkdâm, Nr. 2108, s. 2). Ayrıca "merhum, merhume, mağfur, müteveffa" gibi kalıplaşmış Osmanlıca ifadelere sıkça yer verilmiştir (İkdâm, Nr. 2483, s. 2; Nr. 2133, s. 3). Sansür rejiminin etkisiyle ölüm nedenleri çoğu zaman "hastalıktan naşı, ecel-i kaza, düşar olduğu hastalıktan ötürü" şeklinde belirsiz ifadelerle aktarılmıştır (İkdâm, Nr. 2108, s. 3). Ancak bazı haber metinlerinde ölüm sebebine dair ayrıntılı bilgiye de rastlanmıştır (İkdâm, Nr. 1629, s. 1). Ölüm haberleri çoğunlukla "Cenab-ı Hak ailelerine sabr-ı cemil ihsan etsin, rahimehâhu rahmeten vâsih, rahmetüllahi aleyh, rahmet-i ilahiye, mağfiret-i sübhaniyye, ruhuna Fatiha" gibi dua ve temenni ifadeleriyle tamamlanmıştır (İkdâm, Nr. 1982 s. 2; Nr. 2035, s. 2). Bu yapı ölüm haberlerini yalnızca bilgi aktarımı olmaktan çıkararak, toplumsal dayanışmayı pekiştiren ve dini ritüelin görünürlüğünü güçlendiren bir araç haline getirmiştir. Örnek olarak;

"İrtihâl: Gevele esrâf-ı hanedanından ve tüccar-ı mutebereden menlâzâde Hacı Ahmet Efendi ailesiyle beraber üç gün mukaddem berây-ı tedavi şehrimize gelmiş ise de düşar olduğu hastalıktan rahyâp olamayarak irtihâl-ı dâr-ı bekâ eylemiş ve naaş-ı mağfiret nakşi dünkü gün Edirne Kapısı haricinde medfûn-ı mahsûsa defnedilmiştir. Mevla rahmet eyleye. Cenâb-Hak aile-i kederdidesine sabr-ı cemil ihsan buyursun" (İkdâm, Nr. 2108 s. 2).

İkdâm Gazetesi'ndeki ölüm haberleri, yukarıda içerik özellikleri bakımından incelenmiş ve seçilen örnek metin aracılığıyla somutlaştırılmıştır. Bu metinlerin üslup ve işlevini göstermek amacıyla İkdâm Gazetesi'nin 1654. nüshasında Adile Sultan'ın vefatına ilişkin haber aşağıda detaylı biçimde sunulmuştur.

Sultan II. Abdülhamid'in halası Adile Sultan'ın vefatı Osmanlı basınında dönemin teamüllerine uygun olarak resmi ve hürmetkâr bir dille kaleme almıştır. Bu haber İkdâm Gazetesi'nin manşetinde "Adile Sultan Aliyyetü's-şân Hazretlerinin Vefât-ı Kuduret-i engizi" başlığıyla verilmiştir. Burada Adile Sultan'ın hayatı boyunca halkla kurduğu ilişkiler ve yaptığı hayır işlerinden söz edilerek vefat haberi kamuoyuna duyurulmuştur. Haber metninde Adile Sultan'ın doğum tarihi, anne-babasından kendisine miras kalan meziyetleri, güzel huylu fıtratı ve ahlaki özellikleri detaylı olarak ele alınmıştır.

Sabahın erken saatlerinde rahatsızlığından ötürü vefat ettiği belirtilen haberde, ölümün hanedan topraklarında derin bir mateme yol açtığı vurgulanmıştır. Ayrıca "merhûme" ve "rahmet-i Rahmân'a irtihâl" gibi dini ve geleneksel yas kalıpları kullanılarak ölüm, ilahi takdir çerçevesinde aktarılmıştır. Adile Sultan'ın vefatı

münasebetiyle “İzhâr-ı Matem” başlıklı bir mersiye kaleme alınmıştır. Bu şiir, resmi yas dilinin son dönem Osmanlı basınına yansımalarını gösteren kıymetli bir örnek olması hasebiyle aşağıda verilmiştir.

İzhâr-ı Matem

Kalb-i nizârı mâtem ile hemdem eyledim
 Seyl-i dûmu’u cûş yemm eyledim
 Endişelerle kendimi vakf-i gam eyledim
 Duydum peyâm-ı rihleti ben mâtem eyledim
 Çeşmim huruş-ı eşk-i teessürle doldu hûn
 Hüznüm büyük, melâl-i dil-i gamzedem füzûn
 Bilmem olur mu ıyd, Muharemmde rûnûmun
 Duydum peyâm-ı rihleti ben mâtem eyledim
 Gönlüm nasıl halas olabilsin melâlden
 Sabrım tutuştu bir haber-i irtihâlden
 Geçmezdi ah böyle felaket hayalden
 Duydum peyâm-ı rihlet-i ben mâtem eyledim
 Etmiş değil mi Adile Sultan bugün vefat
 Âlâm içinde kalsa revadır mükevvenât
 Billahi yok gözümde şu an nevşe-i hayat
 Duydum peyâm-ı rihleti ben mâtem eyledim
 Andım, çağırdım ismini me’yûs u nevhâzen
 Bîhuş kaldım ağlamadan ah u nâleden
 Ağlar gözümle görmedim amma cihanı şen
 Duydum peyâm-ı rihleti ben mâtem eyledim

İzhâr-ı Matem adlı bu şiir Osmanlı hanedanı mensubu kişilerin ölüm haberlerinin yalnızca bilgilendirici bir işlev taşımadığını aynı zamanda yasın nasıl yaşanması gerektiğini de göstermektedir. Ayrıca ölüm haberleri ve matem bağlamında, İkdâm Gazetesi’nin üslup ve ritüel anlayışını da ortaya koymuştur.

Haber metninin devamında Adile Sultan’ın cenazesinin büyük bir törenle Salıpazarı iskelesinden alınarak beş çifte bir kayık ile Eyüpsultan’a taşındığı belirtilmiştir. Osmanlı cenaze protokollerinde deniz ulaşımı bir ritüel unsuru olarak kullanıldığı görülmüştür. Eyüp Sultan Camii’nde kılınan cenaze namazından sonra Boston İskelesi mevkiinde bulunan Hüsrev Paşa Türbesi’ne eşi Mehmet Ali Paşa’nın yanına defnedilmiştir. Törene devlet erkânı, hanedan üyeleri ve halk katılım sağlamıştır (İkdâm, Nr. 1654, s. 1).

Osmanlı hanedan mensuplarının cenaze merasimleri resmi bir talimatnameye uygun olarak düzenlenmiştir. Yirmi sekiz maddeden oluşan “Hanedan-ı saltanat-ı seniyyeden irtihâl edenlerin cenaze merasimlerinde riayet olunması lazım gelen usulü havi talimatnamedir” başlıklı metinde cenaze törenlerinde; katılımcılar, cenaze namazının kılınacağı yerler, defin yeri ve yöntemleri gibi hususlar ayrıntılı olarak bahsedilmiştir (Şen, 2019, s. 149-150). İkdâm Gazetesi 1654. nüshasının maişetinde bir ölüm haberine daha yer vermiştir. Altıncı sütunda “irtihâl” başlığını taşıyan bu haber birkaç satırdan oluşmaktadır. Haber, öncelikle padişahın otorite ve ihtişamını yüceltmeye yönelik olarak Osmanlı resmi dilinde sıkça kullanılan kalıplaşmış bir dua ifadesiyle başlamaktadır.

“Cenâb-ı Hak emr ü şevket-i şâhâneyi mezdâd buyursun. Damad-ı Hazret-i Şehriyârî Müşîrân-ı Azamdan Hasan Hüsnü Paşa evvelki gece saat dokuz raddeleride irci’i emr-i celîline lebbeyk zin icâbet olunmuştur. Bugün naaş-ı mağfiret-nakş ihtilâfât-ı lâhika ile Ernebûd Kobenden kaldırılarak Ayasofya Camii şerefisinde cenaze namazı

bade'l-ed'a şeref-sudûr olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı padişahi mucibince Sultan Mahmud türbe-i şerifesinde rahmet-i ilahi kılınacaktır."

Metin cenazenin defni ve dini ritüellerine ilişkin bilgilerle tamamlanmakta ve son olarak "Rahmetullâhi aleyh hameten vâsi'a" ifadesiyle bitirilmektedir (İkdam, Nr. 1654, s. 1). Bu son kısım, merhum için dua temennisini içeren yerleşik bir gazete kalıbıdır. Gazetenin aynı sayfasında Adile Sultan'ın ölüm haberi birkaç sütunu kaplayacak şekilde kapsamlı biçimde sunulurken, Damad-ı Şehriyari Hasan Hüsnü Bey'in ölümü yalnızca birkaç satır kaplayacak şekilde yer almıştır (İkdam, Nr. 1654, s. 1). Bu durum, gazetenin hanedan mensuplarına verdiği önceliği ve haber hiyerarşisini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Osmanlı basınında haberlerin uzunluğu ve sunum biçimi çoğu zaman kişinin sosyal ve siyasi statüsüne bağlı olarak da belirlenmiştir. Yüksek rütbeli bir devlet adamı geniş biçimde aktarılırken, daha alt dereceli kişilerin vefat haberi kısa ve öz bir şekilde duyurulmuştur. Bu bağlamda söz konusu fark bir ayrımcılık değil, okuyucuya önem sırasını iletme yöntemidir.

İkdam Gazetesi yalnızca Osmanlı topraklarından gelen ölüm haberlerini değil aynı zamanda yabancı ülkelerin önde gelen şahsiyetlerinin vefatlarını da yayımlayarak okuyucularını uluslararası gelişmelerden haberdar etmiştir. Örneğin; 63 yıl tahtta kalan İngiltere Kraliçesi ve Hindistan İmparatoriçesi Victoria'nın ölümü, İstanbul'a ulaşan telgraflarla duyurulmuş ve üzüntü ile karşılanmıştır. Haberde Victoria'nın uzun saltanatı, İngiltere'nin refah ve ilerlemesine yaptığı hizmetler öne çıkarılmıştır (İkdam, Nr. 2363, s. 1). Benzer biçimde İtalya Kralı I. Umberto'nun ölümü de Roma, Paris ve Viyana'daki ajanslardan gelen telgraflarla gazeteye iletilmiştir. Monzo'da vefat eden kral için Roma'da defin ve resmi ziyaret merasimi düzenlendiği, devlet erkânının hazır bulunduğu ve Beyoğlu'nda müteveffânın ruhu için bir ayin yapılacağı ifade edilmiştir (İkdam, Nr. 2187, s. 1).

Gazete ölüm olayını sadece bilgi aktarımı olarak sunmamış; hem yerli hem yabancı kişilerin ölümlerini resmi ve ritüel bir çerçevede okuyucularına aktararak tarihi ve sosyolojik bir belge niteliği kazanmıştır. Bu haberler, İkdam'ın yalnızca yerli değil aynı zamanda küresel ölçekteki önemli gelişmeleri de takip ettiğini göstermektedir. Çalışmanın bu aşamasına kadar İkdam Gazetesi'nde yayımlanan ölüm haberleri genel hatlarıyla ele alınmış ve seçilen örnek metinler üzerinden analiz edilmiştir. Bu noktadan itibaren 24 örnek haber, ortak temalar ve içerik özelliklerinin daha net biçimde ortaya konulması amacıyla özetlenerek tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1. 1898-1903 İkdam Gazetesi'ndeki Ölüm Haberlerinin Özeti

	Nr.	Tarih	s.	Haber Başlığı	Haber İçeriği Hakkında Bilgiler
1	1275	10 Ramazan 1315 20 Kânunusâni 1313 1 Şubat 1898	3	Fransa Üdebasından Meşhur Emile Richebourg'un Vefatı	Meşhur Romancı Emile Richebourg'un geçen gece fecaaten vefat ettiği haberi tek satırla verilmiştir. Akabinde merhumun Haute-Marne'de doğduğu, kaleme aldığı romanları ve şöhretine dair bilgiler zikredilmiştir
2	1287	22 Ramazan 1315 1 Şubat 1313 12 Şubat 1898	1	Teessüf-i Azîm	Sultan II. Abdülhamid'in kızı Hatice Sultan'ın vefat haberi "Cenabı-ı Hak velinimetimiz velinimet-i alem

	1288	23 Ramazan 1315 2 Şubat 1313 13 Şubat 1898			padişahımız efendimiz hazretlerinin eyâm, ömür ve afiyet-i cihan kıymet hilafet-penahileri mezdâd buyursun” şeklindeki dua ve övgü ifadesiyle başlamaktadır. Akabinde henüz sekiz aylık olan Hatice Sultan’ın yapılan müdahalelere rağmen düçar olduğu hastalıktan ötürü dün gece vefat ettiği izah edilmiştir. Ertesi gün kaleme alınan haberde halkın duyduğu üzüntünün boyutu tasvir edilerek merhume için yazılan bir beyit paylaşılmıştır. Ayrıca haberde cenazenin defniyle alakalı bilgiye yer verilmiştir.
3	1457	13 Rebiülevvel 1316 20 Temmuz 1314 1 Ağustos 1898	1	Prens Bismarck’n Vefatı	Otto von Bismarck’ın 30 Temmuz gece saat 11 sularında vefat ettiği bilgisi kısa, telgraf üslubunda verilmiştir.
4	1468	24 Rebiülevvel 1316 31 Temmuz 1314 12 Ağustos 1898	1	İrtihâl	Alasonya Ordusu Hümâyun Kumandanlığından Yedinci Ordusu Hümâyun Memurluğuna getirilen Ferik Naim Paşa’nın vefat haberi kalıplaşmış dua ifadesiyle başlamıştır. Merhumun askeri alandaki katkılarına değinilmiştir. Kederli ailesine sabır dilekleriyle haber son bulmuştur.
5	1629	8 Ramazan 1316 8 Kânunusâni 1314 20 Kânunusâni 1899	1	İrtihâl ve Teesüf	Ticaret ve Nafia Nazırı Mahmut Celalettin Paşa’nın iki buçuk aydan beri müptela olduğu illetten kurtulmayarak dün saat altıyı yirmi gece vefat ettiği bildirilmiştir. Merhumun ameliyat sırasında vefat ettiği ameliyat saati ve işlemi gerçekleştiren doktorların isimleri haberde yer almıştır. Haberin devamında merhumun vasiyeti üzere na’sının Nişantaşı’daki konağından alınıp Beşiktaş’taki Yahya Efendi dergah-ı şerif kabristanında bulunan pederinin yanına defnedileceği ifade edilmiştir. Haber metni dua ile sonlandırılıp ardından biyografisi verilmiştir. Ertesi günkü haberde ise cenaze namazı ve törene katılan kişilerden bahsedilmiştir. Haberin sonunda merhum için kaleme alınan münacat ve naat-ı şerife yer verilmiştir.
	1630	9 Ramazan 1316 9 Kânunusâni 1314 21 Kânunusâni 1899	1	Defin	

6	1658	7 Şevval 1316 6 Şubat 1314 18 Şubat 1899	1	Mösyö Felix Faure'ın Vefatı	Fransa Hükümet Reisi Mösyö Felix Faure'ın saat onda kalbinin aniden durması sonucunda vefat ettiğinden bahsedilmiştir. Mösyö Felix'in henüz altmış yaşına gelmemiş olduğu vefat dolayısıyla Avrupa da siyasi durumun derin bir sükûnet içinde olduğundan söz edilmiştir. Başkanlık görevini vekaleten Mösyö Dupont'un üslendiği vilayetlere tebliğ edilmiştir. Bu vefat Fransa siyasi geleceği bakımından bazı endişeler yaratacağından söz edilmiştir.
7	1735	25 Zilhicce 1316 24 Nisan 1315 6 Mayıs 1899	2	İkdam	Divan-ı Harb-i Mahsûsa Azasından Miralay İbrahim Bey'in yakalandığı hastalıktan kurtulmayarak Süleymaniye'deki evinde vefat ettiği zikredilmiştir. Na'sının hürmetle kaldırılarak medfûn-ı mahsusunda defne edileceği belirtilmiştir.
8	1903	16 Cemâziyelâhir 1317 9 Teşrinievvel 1315 21 Teşrinievvel 1899	1	Ziyâ'-ı azîm	Müşîrân-ı Azîmeden ve Ekâbir-i Memûrînden, Rumeli Vilâyât-ı Şâhânesi Müfettişi Şâkir Paşa'nın sabah saat on raddelerinde Sinop'ta vefat ettiği izah edilmiştir.
9	2070	6 Zilhicce 1318 24 Mart 1316 6 Nisan 1900	1	İrtihal	Plevne Kahramanı, Gazi-i Namdâr Osman Paşa'nın ölüm haberine çok geniş yer verilmiştir. Metinde öncelikle Osman Paşa'nın kişisel özelliklerinden söz edilerek askeri ahlak, sabır, tevekkül vurgusu yapılmıştır. Akabinde önemli bir devlet adamını kaybetmenin verdiği acı, üzüntünün boyutu tarif edilmiştir. Ölüm anı ayrıntılı olarak betimlenmiş, vasiyeti, cenaze alayı, cenazeye katılan zevat, cenaze masraflarının kim tarafından karşılandığı ve nerede defnedildiğine dair ayrıntılı bilgi verilmiştir.
10	2108	15 Muharrem 1318 1 Mayıs 1316 14 Mayıs 1900	3	Muharrerât	Bahr-ı Sefid Boğazı Topçu İkinci Alayı Mirlivası Mehmet Rasih Paşa'nın düşar olduğu hastalıktan ötürü öldüğü belirtilmiştir. Cenaze namazının bir sonraki gün hangi camide kılınacağı ve nereye defnedileceği açıklanmıştır.
11	2192	10 Rebûlâhir 1318 24 Temmuz 1316 6 Ağustos 1900	2	Garip Bir İstida	Yanya Vali ve Kumandan-ı Sabıkı Ferik Ahmet Hıfzı Paşa'nın gece vefat ettiği na'sının Üsküdar Yeni Cami'nde duası yapılarak defnedileceğinden bahsedilmiştir.

12	2196	14 Rebûlâhir 1318 28 Temmuz 1316 10 Ağustos 1900	1	Bir Ziyâ'-ı Azîm	Beşinci Orduyu Hümayun Müşir-i Sabıkı, Sadr-ı Esbak Cevad Paşa'nın bir müddetten beri yakalandığı tehlikeli hastalıktan ötürü bu sabah sekiz buçukta vefat ettiği na'sının aynı gün defnedileceği bilgisi verilip aile bireylerine sabır dilenmiştir.
13	2376	16 Şevval 1318 24 Kânunusâni 1316 6 Şubat 1901	2	İrtihâl	Divan-ı muhasebat azasından ve rütbe-i bala ricalinden Halid Beyefendi'nin düşar olduğu hastalıktan vefat ettiği belirtilmiştir. Akabinde na'sının saat dörtte hanesinden kaldırılarak Üsküdar'a nakledileceği bilgisi kısaca verilmiştir.
14	2435	16 Zilhicce 1318 24 Mart 1317 6 Nisan 1901	2	İrtihâl	Defter-i Hâkânî Nazırı Ali Rıza Paşa'nın vefat haberi "Cenâb-ı Hak emr ü şevket-i şâhâneyi mezdâd buyursun" kalıplaşmış bir dua ifadesiyle başlamaktadır. Akabinde merhumun yirmi beş gündür hasta olduğu hastalıktan dolayı Nişantaşı'ndaki konağında sabah on sularında vefat ettiğinden bahsedilmiştir. Cenazesi ertesi gün Teşvikiye Camii'nde kılınan namazın ardından vasiyeti üzerine Üsküdar'a taşındığı ve Karaca Ahmet Şerif Kapısı'ndaki kendisine mahsus mezara defnedildiği bildirilmiştir. Haber merhuma rahmet dileme ifadeleri ile sona ermiştir. Duanın alt kısmında cenazeye katılan zevatın isimlerine yer verilmiştir.
15	2633	8 Recep 1319 8 Teşrînievvel 1317 21 Teşrînievvel 1901	1	Artin Paşa'nın Vefatı	Hariciye Nezareti Celilesi Müsteşarı Vüzerayı Saltanat-ı Seniyyeden Artin Paşa'nın ölüm haberi kalıplaşmış bir dua ifadesiyle başlamaktadır. Merhumun dün akşam saat on bir sularında Şişli'deki konağında vefat ettiği bilgisi verilmiştir. Cenazesinin Çarşamba günü kaldırılacağı ve ayin-i ruhaninin Beyoğlu Balık Pazarı'ndaki Ermeni Kilisesi'nde Ermeni patrik tarafından icra edileceğinden izah edilmiştir.

16	2653	29 Recep 1319 28 Teşrînievvel 1317 10 Teşrînisâni 1901	1	Teessüf-i Azim	Sadrazam Halil Rıfat Paşa'nın uzun süredir muzdarip olduğu hastalıktan kurtulmayarak bu sabah Nişantaşı'ndaki konağında vefat ettiği bildirilmiştir. Merhumun vefatı dolayısıyla padişahın büyük üzüntü duyduğu belirtilmiş devlet hizmetlerinde göstermiş olduğu bağlılık ve sadakat dikkate alınarak cenaze masrafları Hazine-i Hassa-ı Şahane tarafından karşılanacağı açıklanmıştır. Cenaze alayı, katılan zevat ve nerede defnedildiğine dair ayrıntılı bilgiye de yer verilmiştir.
17	2718	4 Şevval 1319 1 Kânunusâni 1317 14 Kânunusâni 1902	2	İrtihâl	Dîvân-ı Hümâyûn protokol ve merasim işlerinden sorumlu Teşrifatçı Ferruh Efendi'nin vefat haberi "Cenâb-ı Hak ömr ü şevket-i şâhâneyi mezdâd buyursun" şeklindeki kalıplaşmış bir dua ifadesiyle başlamaktadır. Birkaç satırdan oluşan bu haberde Ferruh Efendi'nin altı aydan beri yakalandığı hastalıktan naşi gece Ayasofya-ı Kebir Mahallesindeki konağında vefat ettiği bildirilmiştir. Son olarak merhumun kederli ailesine sabır dileklerinde bulunulmuştur. Ertesi gün yayımlanan haberde cenazeye katılan kişiler, cenaze namazının kılınacağı cami ve defnedileceği yer izah edilmiştir.
	2719	5 Şevval 1319 2 Kânunusâni 1317 15 Kânunusâni 1902		İrtihâl ve Defin	
18	2738	24 Şevval 1319 21 Kânunusâni 1317 3 Şubat 1902	2	Vefat	Almanya'da Karlsruhe şehrindeki fişek fabrikasında hükümet-i seniyye namına imal olunan fişeklere nezaret etmek üzere bir müddetten beri mezkûr fabrikada bulunan Kolağası Alâeddin Beyin vefat ettiği haber olunmuştur. Hizmetinden büyük fayda sağlanan merhumun genç yaşta ölümü hüsrana neden olduğu belirtilmiştir. Hak Rahmet eylesin duasıyla haber sonlandırılmıştır.
19	2754	10 Zilkâde 1319 6 Şubat 1317 19 Şubat 1902	2	İrtihâl	Vüzera-yı Azamdan Sivas Valisi Hacı Hasan Hilmi Paşa bu gece saat beşte kalbinin aniden durması sonucu vefat ettiği belirtilmiştir. Akabinde Cenâb-ı Hak rahmet etsin ifadesi kullanılmış cenaze töreniyle alakalı bilgi verilmemiştir.

20	2765	21 Zilkâde 1319 17 Şubat 1317 2 Mart 1902	2	İrtihâl	Dahiliye Nezâret-i Celîlesi Muhasebecisi Rütbe-i Bâla Ricalinden Ziya Bey'in bir müddetten beri giriftar olduğu hastalıktan ötürü dün Süleymaniye civarındaki konağında vefat etmiştir. Na'ş'ı törenle Süleymaniye Camii haziresinde defn olunacağı belirtilmiştir. Haber Osmanlıca kalıplaşmış dua cümlesi ile başlayıp son bulmuştur.
21	3209	22 Sefer 1321 7 Mayıs 1319 20 Mayıs 1903	3	Defin	Makâm-ı Seraskeri Sıhhiye Dâiresi Baş Katibi Esad Bey Efendi'nin on beş yaşındaki kızı Hanım müptela olduğu hastalıktan kurtulmayarak dün vefat ettiği bildirilmiştir. Cenazesinin bugün Cadde Bostan'dan kaldırılarak Hz. Halid Türbesi civarında kendisine mahsus yerde defin olacağı belirtilmiştir.
22	3256	10 Rebûlâhir 1321 23 Haziran 1319 6 Temmuz 1903	1	Papanın Vefatı	Papa XIII. Leo Hazretlerinin vefatı kısa bir haberle verilmiştir. Metinde dün akşam Ajans Forniye tarafından gazete matbaasına tebliğ edilen resmî bir telgraf nâmeyle, bir müddetten beri hasta olan Papa XIII. Leo hazretlerinin dün öğleden sonra saat üçte vefat ettiği bilgisi verilmiştir.
23	3277	2 Cemâziyelevvel 1321 14 Temmuz 1319 27 Temmuz 1903	1	Bahriye Nazırının Vefatı	Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'nın vefat haberi duayla başlamaktadır. Merhumun bir süredir hasta olduğu hastalıktan kurtulmayarak dün gece saat beş sularında Kuruçeşme'de bulunan köşkünde vefat ettiği bildirilmiştir. Cenazesinin bugün saat dörtte sahil haneden kaldırılarak, Eyüp Sultan'da birkaç sene evvel kendisi tarafından inşa ettirilen türbeye defnedileceği belirtilmiştir.
24	3305	30 Cemâziyelevvel 1321 11 Ağustos 1319 24 Ağustos 1903	1	Lord Salisbury'un Vefatı	Metinde Britanyalı devlet adamı Lord Salisbury'nin evvelki akşam hastalıktan ötürü vefat ettiği ve bunun ajanslar tarafından gazeteye bildirildiği izah edilmiştir. Merhumun sağlık sorunlarından ötürü hariciye nazırlığı ve başvükelahtık görevlerinden ayrıldığı belirtilmiş; bu vefatın İngiltere için büyük bir kayıp olduğu vurgulanmıştır.

Tablodaki ölüm haberleri genellikle benzer bir anlatı düzeni içinde yazıldığı görülmektedir. Nitekim pek çok haber metninin Osmanlıca kalıplaşmış dua cümlesi ile başlayıp sonlandırılması anlatının dini bir çerçevede kurgulandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca haber metinlerinde ölüm sebeplerine ilişkin belirsiz ifadeler de yer verilmiştir. Bu durum bireysel olaydan çok toplumsal yas ve kabullerin öne çıkarıldığını

düşündürmektedir. Sunulan haberler içerik açısından değerlendirildiğinde, bu metinlerin bilgi vermekten ziyade belirli bir ritüel ve yas dilini yansıttığı görülmektedir.

Sonuç

Osmanlı basın tarihi çalışmaları, gazeteleri genellikle siyasi, idari gelişmeler ve resmi duyurular bağlamında ele almıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde ölüm haberleri ikincil metinler olarak değerlendirilmiştir. Oysa ölüm haberleri yayımlandıkları dönemin idari yapısını, toplumsal hiyerarşisini ve hâkim zihniyetini yansıtan önemli tarihi belgeler niteliğindedir. Bu bağlamda İkdâm Gazetesi, basında sansürün yoğun hissedildiği bir dönemde yalnızca siyasi ve toplumsal gelişmeleri aktarmakla kalmamış aynı zamanda ölüm haberlerini de sunarak toplumun yas algısını ve dini ritüellerini görünür kılmıştır. İkdâm'daki ölüm haberleri modern anlamda haber değil, daha çok ilan, statü bildirimi ve dini-toplumsal duyuru işlevi taşımaktadır. Amaç ölümü kamuya bildirmek, dua talep etmek ve cenazeye katılımı sağlamaktır. Keza 1898-1903 yılları arasında İkdâm Gazetesi'nde yayımlanan ölüm haberleri, bireysel kayıplardan ziyade dini-statüsel bir çerçevede sunulmuş, yas dili ve dua merkezli anlatımla toplumsal dayanışma görünür kılınmıştır. Hanedan üyeleri, yüksek rütbeli devlet adamları için uzun ve özenli, alt sınıflar için kısa ve sınırlı ifadeler kullanılarak toplumdaki statü farkları basın aracılığıyla açıkça gösterilmiştir. Metinlerin ilan ağırlıklı, kalıplaşmış ve anonim dili, gazetenin resmi ve dini içeriğiyle uyumlu olarak ölümün toplumsal ve ritüel boyutlarını vurgulamıştır. İkdâm Gazetesi'ndeki ölüm haberleri son dönem Osmanlı resmi dilini, toplumsal hafızasını ve cenaze ritüellerini anlamaya yönelik önemli birincil kaynaklar sunmuştur. Ayrıca bu haberler aile ve soy araştırmaları, toplumsal hiyerarşi, Osmanlı bürokrasisi ile ölüm-ritüel kamusal alan ilişkisi açısından da birinci elden kaynak değerindedir. Bu bulgular, ölüm haberlerinin yalnızca bilgi verme işlemi taşımadığını aynı zamanda toplumsal hiyerarşi, yas algısı ve dini ritüellerin sürekliliğini sağlayan bir mecra olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Süreli Yayınlar

- İkdâm. 1 Muharrem 1312/5 Temmuz 1894. Nr. 1.
 İkdâm. 16 Şaban 1312 /11 Şubat 1895. Nr. 194.
 İkdâm. 30 Rebîülâhîr 1313/19 Teşrinî evvel 1895. Nr. 444.
 İkdâm. 17 Cemâziyelâhîr 1314/23 Teşrin-i sani 1896. Nr. 845.
 İkdâm. 10 Ramazan 1315/1 Şubat 1898. Nr. 1275.
 İkdâm. 22 Ramazan 1315/12 Şubat 1898. Nr. 1287.
 İkdâm. 23 Ramazan 1315/13 Şubat 1898. Nr. 1288.
 İkdâm. 22 Zilkâde 1315/13 Nisan 1898. Nr. 1346.
 İkdâm. 7 Rebîülevvel 1316/27 Temmuz 1898. Nr. 1452.
 İkdâm. 13 Rebîülevvel 1316/1 Ağustos 1898. Nr. 1457.
 İkdâm. 24 Rebîülevvel 1316 /12 Ağustos 1898. Nr. 1468.
 İkdâm. 8 Ramazan 1316/20 Kânunusani 1899. Nr. 1629.
 İkdâm. 9 Ramazan 1316/21 Kânunusani 1899. Nr. 1630.
 İkdâm. 3 Şevval 1316/14 Şubat 1899. Nr. 1654.
 İkdâm. 7 Şevval 1316/18 Şubat 1899. Nr. 1658
 İkdâm. 25 Zilhicce 1316/6 Mayıs 1899. Nr. 1735.

- İkdam. 16 Cemâziyelâhir 1317/21 Teşrin-i evvel 1899. Nr. 1903.
- İkdam. 6 Cemâziyelevvel 1318/1 Eylül 1900. Nr. 2218.
- İkdam. 7 Ramazan 1317/8 Kânunusani 1900. Nr. 1982.
- İkdam. 1 Zilkâde 1317/ 2 Mart 1900. Nr. 2035.
- İkdam. 17 Zilkâde 1317/ 18 Mart 1900. Nr. 2051.
- İkdam. 6 Zilhicce 1318/6 Nisan 1900. Nr. 2070.
- İkdam. 15 Muharrem 1318/14 Mayıs 1900. Nr. 2108.
- İkdam. 2 Safer 1318/31 Mayıs 1900. Nr. 2125.
- İkdam. 9 Safer 1318/8 Haziran 1900. Nr. 2133.
- İkdam. 2 Rebûlâhir 1318/29 Temmuz 1900. Nr. 2184.
- İkdam. 5 Rebûlâhir 1318/1 Ağustos 1900. Nr. 2187.
- İkdam. 10 Rebûlâhir 1318/6 Ağustos 1900. Nr. 2192.
- İkdam. 14 Rebûlâhir 1318 /10 Ağustos 1900. Nr. 2196.
- İkdam. 3 Şevval 1318/24 Kânunusani 1901. Nr. 2363.
- İkdam. 16 Şevval 1318/6 Şubat 1901. Nr. 2376.
- İkdam. 16 Zilhicce 1318/6 Nisan 1901. Nr. 2435.
- İkdam. 1 Safer 1319/20 Mayıs 1901. Nr. 2479.
- İkdam. 5 Safer 1319/24 Mayıs 1901. Nr. 2483.
- İkdam. 15 Rebûlevvel 1319/2 Temmuz 1901. Nr. 2522.
- İkdam. 17 Cemâziyelevvel 1319/1 Eylül 1901. Nr. 2583.
- İkdam. 3 Cemâziyelâhir 1319/17 Eylül 1901. Nr. 2599.
- İkdam. 8 Recep 1319/21 Teşrin-i evvel 1901. Nr. 2633.
- İkdam. 29 Recep 1319/10 Teşrin-i sani 1901. Nr. 2653.
- İkdam. 4 Şevval 1319 /14 Kânunusani 1902. Nr. 2718.
- İkdam. 5 Şevval 1319/15 Kânunusani 1902. Nr. 2719.
- İkdam. 14 Şevval 1319/24 Kânunusani 1902. Nr. 2728.
- İkdam. 24 Şevval 1319/3 Şubat 1902. Nr. 2738.
- İkdam. 10 Zilkâde 1319/19 Şubat 1902. Nr. 2754.
- İkdam. 21 Zilkâde 1319/2 Mart 1902. Nr. 2765.
- İkdam. 3 Zilhicce 1319/13 Mart 1902. Nr. 2776.
- İkdam. 18 Zilhicce 1320/ 17 Mart 1903. Nr. 3145.
- İkdam. 14 Muharrem 1321/12 Nisan 1903. Nr. 3171.
- İkdam. 22 Safer 1321/20 Mayıs 1903. Nr. 3209.
- İkdam. 10 Rebûlâhir 1321/6 Temmuz 1903. Nr. 3256.
- İkdam. 2 Cemâziyelevvel 1321/27 Temmuz 1903. Nr. 3277.
- İkdam. 30 Cemâziyelevvel 1321/24 Ağustos 1903. Nr. 3305.

Telif Eserler

- Benek, M. K. (2016). Osmanlı'da basının doğuşu ve II. meşrutiyete kadarki gelişimi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6-7), 27-39.

- Buttanrı, M. (1997). *İkdam Gazetesi üzerinde bibliyografik bir inceleme (1894-1900)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Buttanrı, M. (2003). İkdam Gazetesinin kültür hayatımızdaki yeri, şekil ve içerik özellikleri (1894-1900). *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 77-97.
- Çakır A. (2022). II. Abdülhamit dönemi basın-iktidar ilişkileri: İkdam Gazetesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10(30), 426-437.
- Demir, K. (2014). Osmanlı'da basının doğuşu ve gazeteler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 57-88.
- Devellioğlu, F. (1986). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitapevi.
- İnuğur, M. N. (2005). *Basın ve yayın tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Koloğlu, O. (2018). *Osmanlı'dan 21. yüzyıla basın tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Şen, İ. (2019). Osmanlıda cenaze merâsimleri ve mûsikî. *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 3(2), 145-156.
- Tengiz, S. (2020). *İkdam Gazetesi'nde mûsikî makaleleri (transkribe ve inceleme)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Yazıcı, N. (2012). İkdam. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 22, s. 24-25). İstanbul: TDV Yayınları.